

С. М. ЖУКОВ, канд. іст. наук, викладач УПА, Харків

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МЕРЕЖЕЮ ЗЕМСЬКИХ ШКІЛ У ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (1865-1919 РР.)

У статті досліджується питання організації управління мережею земських початкових народних училищ у Харківській губернії у другій половині XIX – на початку XX ст. Охарактеризовано нормативну базу, повноваження місцевого самоврядування, а також органів педагогічного нагляду у справі керівництва початковою освітою, проаналізовано еволюцію системи управління земськими школами.

Ключові слова: земство, земська школа, інспекція народних училищ, училищна рада, Харківська губернія.

Вступ. Протягом 60-х – 70-х рр. XIX ст. соціальні інститути Російської імперії зазнали суттєвих трансформацій. Скасування кріпосного права стало відправною точкою для здійснення комплексу органічно пов'язаних між собою реформ, які охопили практично всі сфери життя тогочасного суспільства. Запровадження системи місцевого самоврядування, що отримало право заснування й утримання початкових училищ, сприяло створенню можливостей для отримання освіти значною кількістю населення й формуванню навчального закладу нового типу – земської школи.

Проблемам аналізу системи управління освітою в пореформеній Російській імперії на загальнодержавному та регіональному рівнях присвячені праці М. Войтехівської, Л. Прокопенка та інших дослідників [2; 20]. Загальну характеристику процесів реформування цієї системи під час визвольних змагань українського народу у 1917-1920 рр. дала Л. Березівська [1]. Але згадані дослідники не ставили завдання аналізу специфіки функціонування мережі земських шкіл. Представляє інтерес стаття Н. Сорочан, присвячена організації освітньої справи Харківським губернським земством у 1917-1918 рр., однак, дослідниця зосередила увагу виключно на управлінській діяльності органів місцевого самоврядування [23].

Метою даного дослідження є аналіз функціонування та розвитку системи керівництва земськими початковими школами у другій половині XIX – на початку XX ст. на джерельному матеріалі Харківській губернії.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що термін «земська школа» з часу своєї появи не був юридичним. З точки зору законодавства, школи, засновані органами місцевого самоврядування, були початковими народними училищами відомства Міністерства народної освіти. Втім, роль земства у створенні мережі народних шкіл була настільки значною, що згадане поняття швидко утвердилося у публіцистиці другої половини XIX ст. Крім того, воно широко використовувалося у

звітній документації, органів місцевого самоврядування, та адміністрації, а згодом стало загальноприйнятним у науковій літературі. Незважаючи на те, що земства брали участь у заснуванні й фінансуванні різних типів навчальних закладів, зокрема, ремісничих, акушерських, фельдшерських, ветеринарних училищ, учительських семінарій тощо, власне земськими школами називались одно- і двокласні початкові народні училища.

Згідно «Положення про губернські та повітові земські установи» від 1 січня 1864 р., до компетенції місцевого самоврядування входила «участь, переважно у господарському відношенні у межах, визначених законом, у піклуванні про народну освіту» [3, с. 2]. У «Положенні» 1890 р. аналогічну статтю було сформульовано дещо інакше. На місцеве самоврядування було покладено обов'язок «піклування про розвиток народної освіти, завідування школами та іншими навчальними закладами, які утримуються за рахунок земства» [4, с. 495-496]. Відсутність достатньої чіткості у визначенні меж компетенції земства фактично заклала підвалини для великої кількості конфліктних ситуацій між органами самоврядування та місцевого управління. У земських губерніях Російської імперії склалась практика, за якої роль органів місцевого самоврядування полягала у господарському та економічному забезпеченні навчальних закладів: оренді, побудові приміщень, їх опаленні й освітленні, забезпеченні шкіл підручниками й посібниками, а вчителів – грошовою винагородою. У більшості випадків утримання початкових шкіл було прерогативою повітових земств, губернське самоврядування піклувалося, насамперед, про підготовку учительського персоналу, здійснювало фінансування зразкових навчальних закладів тощо.

Органи земського самоврядування у Харківській губернії розпочали своє функціонування протягом серпня-жовтня 1865 р. Піклування про розвиток народної освіти було визначено одним із завдань земського відділу щойно створеної губернської земської управи, яку очолив О. Бантиш, а також відповідних повітових відділів. Вони збирали інформацію про стан освіти на підзвітній їм території, розробляли комплекс заходів, спрямованих на її розвиток, виносили відповідні програми й кошториси на розгляд земських зборів, а в період між сесіями забезпечували практичну реалізацію прийнятих рішень.

Крім опікування навчальними закладами, земські відділи при управах виконували велику кількість господарчо-економічних функцій. 17 грудня 1896 р. Харківські губернські земські збори постановили створити при управі консультативний орган – комісію з питань нижчої народної освіти в складі голови управи, членів земського відділу і п'яти гласних [22, с. 7]. У 1909 р. шкільну комісію було розширено за рахунок членів губернської училищної ради й голів повітових земських управ. Аналогічні комісії створювалися на повітовому рівні, до їх складу входили голови та члени повітових управ, гласні, а також місцеві вчителі [16, с. 20]. 1904 р. було розформовано земський відділ при губернській управі, а замість нього створено декілька нових, у тому числі, відділ народної освіти. Аналогічна реорганізація відбулась у повітових земствах. Протягом усього часу свого існування

земські відділи й відділи народної освіти при земських управах Харківської губернії визначали стратегію діяльності місцевого самоврядування у розвитку освіти.

Ініціатором заснування школи на селі могли бути земські органи, сільські громади, приватні особи. У здійсненні видатків, пов'язаних із функціонуванням училища, його завідувач був підзвітний засновнику школи. Училищне «Положення про початкові народні училища» 1864 р. запроваджувало нові органи керівництва народною освітою. Окрім попечителів навчальних округів і губернських директорів народних училищ для завідування початковими школами на рівні губерній та повітів створювалися колегіальні органи – училищні ради. До їхньої компетенції входили нагляд за організацією навчальної роботи у народних училищах, прийняття рішень про заснування й ліквідацію шкіл, контроль за діяльністю педагогів тощо. До складу губернської училищної ради входили губернатор, директор народних училищ, а також два представники губернського земства. Функції голови ради виконував єпархіальний архієрей. Повітові ради формувалися з представників від Міністерства внутрішніх справ (призначалися губернатором), Міністерства народної освіти (призначалися директором народних училищ), духовного відомства (призначалися єпископом), повітового міста й двох представників земства. Посада голови повітової училищної ради була виборною [5, с. 616]. Таким чином, формування училищних рад безпосередньо залежало від створення земських установ. Харківський губернатор О. Сіверс отримав змогу виконати циркуляр міністра внутрішніх справ О. Валуєва від 16 жовтня 1864 р. про відкриття губернської та повітових училищних рад лише через рік після його видання [9, арк. 2-7зв.].

У 1860-х рр. новостворені училищні ради, насамперед губернські, не продемонстрували високого рівня активності у справі опікування розвитком народної освіти. Через перевантаженість, пов'язану з виконанням безпосередніх обов'язків, члени рад не могли приділити достатньої уваги роботі в освітній галузі. Засідання рад були несистематичними, їхня робота страждала від формалізму, була недостатньо ефективною. Гласний Харківського повітового земства М. Гончаров порівняв училищні ради з «трупом, від якого йде могильний сморід» [18, с. 102]. 26 червня 1869 р. з ініціативи міністра освіти Д. Толстого було створено інспекцію народних училищ, на яку було покладено обов'язок нагляду за організацією навчально-виховної роботи у початкових школах, її спрямуванням, а також благонадійністю викладачів. Запровадження інспекції в умовах функціонування училищного «Положення» 1864 р. внесло певну плутанину в організацію освітньої справи. виправити ситуацію мало прийняте 25 травня 1874 р. нове «Положення про початкові народні училища». Згідно його, обов'язок головування в училищних радах було перекладено на місцевих предводителів дворянства. Директор та інспектори народних училищ призначалися попечителем навчального округу, входили до складу відповідно губернських і повітових училищних рад на правах другої після голови особи. На інспекторів поклали обов'язок завідування справочинною документацією училищних рад, здійснення контролю за навчально-виховною

роботою у народних школах [6, с. 837-840]. Отже, інспекція функціонувала як орган педагогічного нагляду, інтегрований до системи училищних рад губернії.

Для земського самоврядування училищні ради створювали можливість безпосередньо впливати на навчально-виховний процес у народних школах. Обираючи двох представників від губернії та від кожного повіту до складу відповідно губернської та повітових училищних рад, земства мали можливість презентувати й реалізовувати власні освітні проекти. Училищні ради Харківської губернії з самого моменту свого створення постійно контактували із земськими установами: обмін інформацією з 1868 р. став постійним. Представники місцевого самоврядування виявилися найбільш активними членами училищних рад.

Після створення у 1869 р. шкільної інспекції, директором народних училищ Харківської губернії став П. Тихонович. Губернія була розділена на дві навчальних дільниці, керувати якими були призначені інспектори С. Неклюдов, доглядач Харківського повітового училища, а також К. Медведєв. Перший був відповідальним за стан освіти у Валківському, Богодухівському, Лебединському, Охтирському, Сумському й Харківському, другий – у решті повітів [10, арк. 2].

Одним з недоліків інституту училищних інспекторів на початковому етапі його існування була переобтяженість чиновників, у межах юрисдикції яких перебувала величезна територія зі значною кількістю навчальних закладів. За таких умов інспектору було важко повноцінно й ретельно контролювати навчально-виховну роботу в народних училищах: «весь зимовий час цих поважних чиновників присвячений складанню численних звітів, а влітку... усі школи закриті», – зазначав С. Рачинський [21, с. 3]. Із середини 80-х рр. XIX ст. кількість інспекторів у Харківській губернії поступово зростала. Станом на 1907 р. у кожному повіті працював окремий інспектор, за виключенням Охтирського й Лебединського, а також Валківського та Зміївського повітів, які являли собою об'єднані інспекторські дільниці. До 1911 р. кількість інспекторів у губернії зросла до дванадцяти. Різниця у навантаженні інспекторів у різних повітах була неоднаковою [11, арк. 10-30]:

Таблиця 1 – Навантаження шкільних інспекторів по повітах

Інспекторська дільниця	Площа (кв. верст)	Кількість шкіл
Богодухівська	2767	42
Валківська	2143	60
1-ша Вовчанська	1710	75
2-га Вовчанська	1794	79
Зміївська	4800	80
Ізюмська	6781	88
Куп'янська	6070	87
Лебединська	2732	76
Охтирська	2442	81
Сумська	2801	85
Старобільська	10846	150
Харківська	2945	119

Напередодні Першої світової війни в Харківській губернії функціонувало чотирнадцять інспекторських дільниць: по два інспектори працювали у Вовчанському, Харківському та Старобільському повітах.

Серед представників училищної інспекції Харківської губернії виявилось чимало справжніх подвижників просвіти. Протягом 1880-1885 рр. інспектор О. Білокопитов закликав Богодухівські та Охтирські повітові земські збори збільшити асигнування на народну освіту. У 1890-х рр. він успішно працював у Вовчанському повіті, уклав посібник з викладання гімнастики у початкових училищах, а на початку ХХ ст. – популярну працю зі школознавства [8, арк. 6]. Наступник О. Білокопитова у Вовчанському повіті інспектор В. Тулінов виконував функції завідувача складу підручників і навчальних посібників, за що у 1898 р. отримав подяку від повітових земських зборів [14, с. 10]. У той же час конфлікти інспекторів з повітовими земствами та училищними радами не були рідкісним явищем.

«Положення про початкові народні училища» 1864 р. і 1874 р. надавали земствам, міським і сільським громадам, які фінансували навчальні заклади, право засновувати при них посади попечителів. Затвердження обраних осіб належало до компетенції училищних рад. Попечителі земських шкіл, обрані повітовими зборами, брали активну участь у житті своїх училищ, допомагали їм як грошима, так і «натурою». Найбільш діяльні попечителі відзначались місцевим самоврядуванням. Зокрема, на засіданнях Сумських земських зборів у 1912 і 1913 рр. отримали подяки І. Траян, П. Харитоненко, Д. Апраксіна, К. Прянишникова, К. Терещенко, В. Кукол-Яснопольська, В. Деконор, М., А. і В. Лоретц фон-Ебріги [15, с. 17]. Якщо у другій половині ХІХ ст. у кожному повіті Харківської губернії було по декілька попечителів, то на початку ХХ ст. їхня кількість суттєво зросла. Станом на 1911 р. 139 шкіл Вовчанського повіту мали попечителів, 46 осіб виконували функції попечителів у земських школах Охтирського повіту у 1915 р.

Витрачаючи значні кошти на розвиток шкільної справи у губернії, місцеве самоврядування не було задоволене межами своєї компетенції. Харківське губернське земство займало сьоме місце серед земств Російської імперії за кількістю поданих клопотань, четверта частина з яких стосувалася питань освіти [17, с. 248]. Сутність більшості клопотань, які, в залежності від змісту, направлялись або до Міністерства народної освіти, або до Міністерства внутрішніх справ, зводилася до наступних проблем: розширення прав органів місцевого самоуправління в галузі освіти, зниження рівня регламентації їхньої діяльності, збільшення урядового фінансування шкільної справи. Велике занепокоєння у земських колах викликали циркуляри Міністерства народної освіти від 22 серпня й попечителя Харківського навчального округу від 23 жовтня 1914 р., згідно з якими органи місцевого самоврядування були позбавлені права спілкуватися безпосередньо з учителями з приводу організації педагогічної роботи. Усі контакти мали відбуватись лише між земськими управами й інспекцією народних училищ. 25 лютого 1915 р. й 9 листопада 1916 р. Харківські губернські земські збори надіслали до Міністерства народної освіти клопотання з вимогою припинити дію циркулярів і приступити до

розробки нового «Положення про початкові народні училища», але вони не були задоволені [12, арк. 7, 82, 97].

Невдовзі після Лютневої революції відбулися зміни в системі управління навчальними закладами. У березні 1917 р. управляючий Харківським навчальним округом М. Архангельський та комісар Харківського виконавчого комітету у справах нижчої школи М. Дашевський видали циркуляри, які обмежували права інспекторів народних училищ [13, арк. 41]. 7 квітня 1917 р. постановою Тимчасового уряду було ліквідовано інспекцію, а в червні того ж року – училищні ради [13, арк. 60, 67]. Аналогічне рішення було прийняте Центральною Радою 14 січня 1918 р. [25, арк. 4]. Втім, інститут інспекції та дирекції народних училищ продовжував функціонувати. Кроком до реальної ліквідації цих закладів стало припинення їх фінансування гетьманським урядом з 1 серпня 1918 р. [24, арк. 15]. Справочинну документацію було передано до земських управ. У грудні 1917 р. Центральна Рада реорганізувала шкільні округи, розпочався процес створення окружних, губернських і повітових комісаріатів народної освіти. Шкільні комісари отримали педагогічно-контрольні повноваження й мали реалізовувати їх у безпосередньому контакті з органами місцевого самоврядування [26, арк. 37]. Внаслідок встановлення радянської влади на Харківщині, у грудні 1917 р. перервався процес формування місцевих комісаріатів шкільних справ, який продовжився у квітні-травні 1918 р. [26, арк. 14]. Комісаром Харківської округи став М. Плевако. У липні 1918 р. його замінили на В. Бобрука. Основою кадрового складу комісаріатів народної освіти були колишні чиновники училищної інспекції, вихідці із земського та учительського середовища.

З огляду на процес розширення повноважень місцевого самоврядування, наділення його функціями педагогічного нагляду у фінансованих ним навчальних закладах, зазнала реорганізації структура земських органів Харківської губернії. 21 травня 1917 р. Тимчасовий уряд схвалив закон про створення волосного земства, органи самоврядування мали бути створені на рівні 245 волостей Харківської губернії. Протягом травня-червня 1917 р. шкільні комісії при повітових земських управах перебрали на себе функції ліквідованих училищних рад. Керівництво народною освітою на губернському рівні здійснювалося культурно-просвітницькою комісією при Харківській губернській земській управі. У жовтні 1917 р. комісію було замінено комітетом зі справ народної освіти. У вересні 1918 р. відбулася реорганізація комітетів при земських управах і перетворення їх на відділи народної освіти [28, арк. 30]. З моменту створення Харківського губернського комітету народної освіти його очолював Г. Коркушко, якого у червні 1918 р. замінив М. Андрієвський; у вересні того ж року головою відділу народної освіти при губернській земській управі став. Г. Дахно [23, с. 102].

Характерною рисою діяльності земських органів у 1917-1918 рр. була її політизація. Проведені гетьманським урядом адміністративні реформи, формування оновленої системи органів виконавчої влади, яку на місцях представляли губернські та повітові старости, спровокували чимало конфліктних ситуацій між ними й місцевим самоврядуванням. Так, харківський губернський староста П. Заліський мав

непорозуміння із губернським земством і перебував у конфронтації з окружним комісаром освіти [27, арк. 13]. Конфліктними були відносини сумського старости В. Гребенщикова та куп'янського старости А. Соболя з місцевими земствами. Під час перебування Харківської губернії під контролем Збройних Сил Півдня Росії, було оголошено відновлення посад попечителів навчальних округів, дирекції та інспекції народних училищ [29, арк. 291, 293].

Фінансове становище земства у 1917-1919 рр. було незадовільним. Величезні недоїмки по земських зборах підірвали матеріальну базу самоврядування. На Харківські губернські земські збори 1918 р. прибуло 38 з 93 гласних, волосне самоврядування перебувало у хаотичному стані й фактично не функціонувало [7, с. 79]. Земські управи Харківщини у 1918-1919 рр. перебрали на себе функції губернських і повітових зборів.

Процес ліквідації земств радянською владою розпочався ще в січні-лютому 1918 р., коли у Харкові створили комісію, яка прийняла в управління земське господарство. Повернення більшовиків у грудні 1919 р. призвело до остаточного припинення роботи відновлених органів самоврядування. Формальна ліквідація земств в Україні відбулася із прийняттям відповідного декрету Раднаркому УСРР від 22 січня 1920 р. Паралельно з ліквідацією системи місцевого самоврядування радянські органи видали ряд нормативних актів про реорганізацію системи управління шкільництвом. У січні 1918 р. декретами Раднаркому РСФРР і Народного секретаріату було ліквідовано шкільні округи, дирекцію та інспекцію народних училищ, радянські органи зосередили у своїх руках керівництво системою освіти [20, с. 112-120].

Висновки. Таким чином, протягом 1860-х – 1870-х рр. склалась система керівництва мережею земських початкових училищ, яка без суттєвих змін проіснувала до 1917 р. Від органів місцевого самоврядування безпосередньо залежало матеріальне забезпечення земських шкіл, розширення їхньої мережі. Контроль за організацією навчально-виховної роботи було покладено на училищні ради й шкільну інспекцію. Успіх розвитку шкільництва у кожному повіті безпосередньо залежав від порозуміння та злагодженості дій усіх суб'єктів просвітницької діяльності, конфлікти між ними стояли на заваді нормальному функціонуванню й інтенсивній розбудові мережі земських училищ. Революційні події 1917 р. і визвольні змагання українського народу безпосередньо відбилися на системі керівництва народною освітою у Харківській губернії. Головною тенденцією цього часу було розширення повноважень органів місцевого самоврядування у справі управління шкільництвом, формування нових органів виконавчої влади із залученням кадрового потенціалу земства. З утвердженням радянської влади у грудні 1919 р., земська школа на Харківщині, як окремий тип навчального закладу, припинила своє існування.

Список літератури: 1. *Березівська Л. Д.* Наслідки та досвід реформування шкільної освіти в Україні у ХХ ст. / Л. Д. Березівська // *Рідна школа.* – 2010. – № 1-2. – С. 45-49; 2. *Войтеховская М. П.* История формирования и развития системы общего и педагогического образования как составной части процесса модернизации Российской империи: автореферат дис. ... д-ра. ист. наук: 07.00.02 / М. П. Войтеховская. – Томск, 2012. – 41 с.; 3. *Высочайше* утверждённое Положение о губернских и уездных земских учреждениях // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. – Т. XXXIX. – Отделение первое. – 1864. – СПб., 1867. – С. 1-14; 4. *Высочайше* утверждённое Положение о губернских и уездных земских учреждениях // Полное собрание законов Российской империи. Собрание третье. – Т. X. – Отделение первое. – 1890. – СПб., 1895. – С. 493-511; 5. *Высочайше* утверждённое Положение о начальных народных училищах // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. – Т. XXXIX. – Отделение первое. – 1864. – СПб., 1867. – С. 613-618; 6. *Высочайше* утверждённое Положение о начальных народных училищах // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе. – Т. XLIX. – Отделение первое. – 1874. – СПб., 1876. – С. 836-840; 7. *Герасименко Г. А.* Крах земского самоуправления в России / Г. А. Герасименко // *История СССР.* – 1989. – № 1. – С. 74-89; 8. *Держархів Сумської обл.,* Ф. 759, Оп. 2, Спр. 324, 126 арк.; 9. *Держархів Харківської обл.,* Ф. 3, Оп. 231, Спр. 25, 81 арк.; 10. *Держархів Харківської обл.,* Ф. 266, Оп. 1, Спр. 533, 3 арк.; 11. *Держархів Харківської обл.,* Ф. 266, Оп. 1, Спр. 843, 49 арк.; 12. *Держархів Харківської обл.,* Ф. 304, Оп. 1, Спр. 2999, 155 арк.; 13. *Держархів Харківської обл.,* Ф. 635, Оп. 1, Спр. 20, 111 арк.; 14. *Журналы* очередного Волчанского уездного земского собрания 1898 года / Волчанское уездное земское собрание. – Волчанск, 1898. – 114, XII с.; 15. *Журналы* Сумского уездного земского собрания очередной сессии 23-28 ноября 1912 года / Сумское уездное земское собрание. – Сумы, 1913. – 89 с.; 16. *Журналы* Харьковского губернского земского собрания чрезвычайной сессии 4 июля 1909 года с приложениями к ним и сводом постановлений / Харьковский губернский земский собрание. – Харьков, 1909. – II, 35 с.; 17. *Маклакова И. Ю.* Земские ходатайства как источник по истории школы и общественно-политического движения в России второй половины XIX – начала XX вв. (По материалам ЦГИА СССР) / И. Ю. Маклакова // *Народное образование и педагогическая мысль России кануна и начала империализма (малоисследованные проблемы и источники): Сборник научных трудов.* – М., 1980. – С. 239-275; 18. *Оржиховский И. В.* Из истории внутренней политики самодержавия в 60-70-х годах XIX века. Лекции по спецкурсу / И. В. Оржиховский. – Горький, 1974. – 168 с.; 19. *Прокопенко Л. Л.* Періодизація становлення та розвитку державного управління освітою в Україні / Л. Л. Прокопенко // *Державне управління та місцеве самоврядування: збірник наукових праць.* – Дніпропетровськ, 2010. – Вип. 4. – С. 99-108; 20. *Пуха І. В.* Перший етап боротьби за утвердження радянської школи на Україні (грудень 1917 – квітень 1918 р.) / І. В. Пуха // *Наукові записки Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР: Серія педагогічна.* – К., 1963. – Т. 20. – С. 102-140; 21. *Рачинский С. А.* Заметки о сельских школах / С. А. Рачинский. – СПб., 1883. – 123 с.; 22. *Свод* постановлений Харьковского губернского земства и сущности докладов губернской управы и комиссий за десять лет (с 1890 по 1899 годы включительно) с приложениями / Харьковский губернский земство. – Харьков, 1901. – XII, II, 702, VI, II с.; 23. *Сорочан Н. А.* Діяльність Харківського губерньського земства у справі управління освітою і культурою за часів українських національних урядів (березень 1917 року – грудень 1918 року) / Н. А. Сорочан // *Збірник наукових праць.* – Серія «Історія та географія» / Харківський національний педагогічний університет ім. г. С. Сковороди. – Харків, 2011. – С. 100-104; 24. *ЦДАВО України,* Ф. 1325, Оп. 1, Спр. 148, 16 арк.; 25. *ЦДАВО України,* Ф. 2201, Оп. 1, Спр. 15, 26 арк.; 26. *ЦДАВО України,* Ф. 2201, Оп. 1, Спр. 19, 93 арк.; 27. *ЦДАВО України,* Ф. 2201, Оп. 1, Спр. 30, 19 арк.; 28. *ЦДАВО України,* Ф. 2201, Оп. 1, Спр. 963, 41 арк.; 29. *ЦДІАК України,* Ф. 707, Оп. 167, Спр. 8, 331 арк.

УДК 94 (477.54): 373.3 «1865/1919»

Система управління мережею земських шкіл у Харківській губернії (1865-1919 рр.) / С. М. Жуков // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 26-34. Бібліогр.: 29 назв. – ISSN 2079-0813.

У статті досліджується питання організації управління мережею земських початкових народних училищ у Харківській губернії у другій половині XIX – на початку XX ст. Охарактеризовано нормативну базу, повноваження місцевого самоврядування, а також органів педагогічного нагляду у справі керівництва початковою освітою, проаналізовано еволюцію системи управління земськими школами.

Ключові слова: земство, земська школа, інспекція народних училищ, училищна рада, Харківська губернія.

УДК 94 (477.54): 373.3 «1865/1919»

Система управления сетью земских школ в Харьковской губернии (1865-1919 гг.) / С. М. Жуков // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. - № 25 (1068). – С. 26-34. Бібліогр.: 29 назв. – ISSN 2079-0813.

В статье рассматривается проблематика, касающаяся организации системы управления сетью земских школ в Харьковской губернии во второй половине XIX – в начале XX вв. Охарактеризована нормативная база, полномочия местного самоуправления и органов педагогического надзора в сфере руководства начальным образованием. Проанализирована эволюция системы управления земскими школами.

Ключевые слова: земство, земская школа, инспекция народных училищ, училищный совет, Харьковская губерния.

The article is devoted to the problem of the primary schools' management system organization in the Kharkiv provinc in the second half of the 19th – at the beginning of the 20th centuries. The legislation has been characterized; the local self-government & pedagogical supervisions institutions' credentials have been analyzed. The evolution of the schools' management system has been traced.

Keywords: zemstvo, peasant schools, school inspection, school council, Kharkiv Province.